Светлина Николова (София, България)

ПРОБЛЕМЪТ ЗА ИЗДАНИЕТО НА СЪЧИНЕНИЯТА НА КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Съчиненията на Кирил и Методий — оригинални и преводни — привличат вниманието на учените вече две столетия. Първите проучвания върху Кирило-Методиевите преводи датират още от XVIII в., а оригиналното им творчество се изследва задълбочено от средата на XIX в. Оттогава до днес изследванията върху тези две страни от книжовната дейност на славянските просветители, особено що се отнася до преводаческата им работа, се развиват извънредно интензивно и плодотворно. Въпреки това обаче все още не е направен нито един опит достигнатите резултати да се обобщят и да се фиксират в едно пълно издание на книжовното творчество на славянските просветители. Причината несъмнено се крие във факта, че и досега голям брой въпроси, свързани с оригиналните творби и преводите на двамата братя, остават нерешени или спорни, при което не се откриват близки и сигурни перспективи за тяхното окончателно изясняване. Независимо от това можем да считаме, че в момента е не само крайно време да се пристъпи към подготовката на издание на съчиненията на Кирил и Методий, но също — че съществуват обективни предпоставки и възможности за неговото осъществяване. От една страна, основания за подобно твърдение дава обстоятелството, че в общия поток на кирило-методиевските изследвания от последните десетилетия проучванията върху книжовното творчество на славянските първоучители се нареждат сред няколкото области, показали най-голям напредък и резултатност[1]. От друга страна, изминатият цялостен път на изучаване на оригиналните и преводните трудове на Кирил и Методий показва, че в последно време използваните до момента методи на изследване вече са развити докрай и са използвани във възможно най-съвършения си вид, поради което очевидно техните възможности са до голяма степен изчерпани и така обликът на досегашния етап от изследванията може да се счита за напълно оформен. В този смисъл изданието на съчиненията на Кирил и Методий може и трябва да представи състоянието на научната мисъл на настоящия етап от развитието на кирилометодиевистиката и до известна степен ще бъде негов завършек и основа за преминаване към нов стадий в проучването на творчеството на Кирил и Методий, когато би трябвало да се използват нови, качествено различни методи на работа.

Преди да се пристъпи към конкретната подготовка на изданието на корпуса от съчинения на Кирил и Методий, безспорно трябва да бъдат обсъдени два основни проблема — проблемът за обхвата на материала, който ще бъде включен в изданието, и проблемът за типа издание, който ще бъде възприет при представянето на този материал. Що се отнася до първия проблем, безспорно е, че в изданието трябва да бъдат поместени както всички оригинални творби на двамата братя, така и всички техни преводи. Когато обаче се опитаме да посочим конкретно тези „всички" произведения,

[1] Вж. Николова, Св. Постижения и перспективи на Кирило-Методиевските изследвания. — Palaeobulgarica, 5, 1981, № 4, 36—40.

озоваваме се пред нови въпроси, произтичащи главно от несъгласуваността между преките указания на изворите, състоянието на запазената до днес ръкописна традиция на Кирило-Методиевите съчинения и резултатите от научните изследвания по въпросите на атрибуцията на Кириловите и Методиевите съчинения. Тези въпроси се отнасят както до оригиналните творби на славянските просветители, така и до преводите им.

Ще бъдат ли представени в изданието например молитвите на Константин-Кирил? В Пространното Кирилово житие има преки указания за четири молитви, изречени от него (молитва към Григорий Богослов, молитва към бога, преди да тръгне за Константинопол, молитва преди създаването на азбуката и предсмъртна молитва), като три от тях са цитирани в текста. Самостоятелни преписи на тези молитви не са познати нито от византийската, нито от славянската ръкописна традиция, а въпросът за авторството в случая се решава по най-различен начин: някои учени приемат за напълно достоверно сведението на Пространното Кирилово житие и считат Кирил за автор на четири молитви[2]; други изрично приемат текста на молитвата към Григорий Богослов за автентичен Кирилов текст и твърдят дори, че преводът от гръцки принадлежи на Кирил или Методий[3]; молитвата към бога преди пътуването за Константинопол, макар да е компилация от няколко стиха на библейската книга Премъдрост Соломонова, беше приета от Ив. Дуйчев[4] за превод от гръцки на действително принадлежащ на Кирил текст; неотдавна предсмъртната молитва на Кирил беше подробно анализирана като „едно от малкото датирани и безспорни произведения, стигнали до нас в почти първоначалната си цялост"[5]; понякога изрично се отхвърля възможността първите две молитви да са дело на Кирил и не съвсем уверено се приема Кириловото авторство на предсмъртната молитва[6]; отделни учени изключват напълно молитвите от литературното дело на Кирил[7].

Как ще бъде решен въпросът с другите два поетични фрагмента от Пространното Кирилово житие, за които е изразено мнение, че принадлежат на Кирил — надписа на Соломоновата чаша и краткото предсмъртно песнопение, съдържащо цитат от Псалтира[8], текстът на първия от които е запазен и в руски преписи от XIII—XVII в., или в самостоятелен вид, или в антиюдейския трактат „Словеса святых пророк" и за част от който беше намерено гръцко съответствие в ръкопис от XI в.[9]?

Ще бъдат ли включени в изданието полемичните съчинения на Константин-Кирил, за съществуването на някои от които в славянски превод, състоящ се от осем части, оформени от Методий, изрично съобщава неговият житиеписец, като посочва, че ги е изложил в съкратен вид, и не уточнява дали се касае за съчинения, писани във връзка с хазарската мисия, или изобщо за всички диспути на славянския първоучител до този момент? Проблемът тук се усложнява от липсата на каквито и да било самостоятелни ръкописни източници на полемичните Кирилови съчинения и разно-

---

[2] История на българската литература. 1. Старобългарска литература. С., 1962, 49—50. Преди това в кн. си „Кирил и Методий, основоположници на славянските литератури". С., 1956, 32—36, Е. Георгиев счита за литературно произведение, записано от Кирил, само молитвата към Григорий Богослов.

[3] Якобсон, Р. Похвала Константина Философа Григорию Богослову. — Slavia, 39, 1970, 334—361.

[4] Dujčev, I. Note sulla Vita Constantini-Cyrilli. — In: Cyrillo-Methodiana. Köln—Graz, 1964, 72—84

[5] Димитров, П., М. Тихова. Предсмъртната творба на Константин-Кирил Философ. — В: Константин-Кирил Философ. С., 1981, 123—133.

[6] Птханова, Д. Литературното дело на Константин-Кирил. — В: Изследвания по кирилометодиевистика. С., 1985, 96—98, 109—110.

[7] Станчев, К. Старобългарската поезия (Кратък исторически преглед). — В: Литературознание и фолклористика. В чест на 70-годишнината на академик Петър Динеков. С., 1983, с. 54.

[8] Вж. Якобсон, Р. Цит. съч.; Jakobson, R. Стихотворные цитаты в великоморавской агиографии. — Slavistična revija, 10, 1957, 114—116.

[9] Sečenko, I. The Greek Source of the Inscription on Solomon's Chalice in the Vita Constantini. — In To Honor Roman Jacobson. 3. The Hague-Paris, 1967, 1806—1817.

гласията между изследователите при тълкуването на изворовите данни: следвайки автора на Кириловото житие, макар да приемат за достоверно неговото съобщение, често учените подчертават, че в случая не могат да се търсят автентични Кирилови текстове[10]; съществуват обаче и изследователи, според които, напротив, описанието на полемиките на Кирил се основава изключително върху произведенията на славянския първоучител, като при това някои достигат дори дотам, че приемат за действителен исторически факт само диспута в Хазария[11].

Как трябва да се постъпи с Кириловите съчинения, посветени на Климент Римски? Още в изворите се срещат противоречия по отношение на тази част от Кирилово литературно наследство: в известното писмо на Анастасий Библиотекар до Гаудерик Велетрийски Кирил се сочи като автор на три произведения за Климент Римски, а Пространното Кирилово житие говори за едно съчинение, наречено „Обретение". Подобни съчинения засега не са намерени във византийската ръкописна традиция, а в славянската има няколко съчинения, които учените свързват с Константин-Кирил: т.нар. Херсонска легенда (Слово за пренасянето на мощите на прославения Климент), известна в руски преписи от XV—XVII в., в която повечето изследователи виждат отразени „краткия разказ" и „похвалното слово", за които съобщава Анастасий Библиотекар; „Похвалното слово за свещеномъченик Климент", поместено във Великите чети-минеи на митрополит Макарий (препис от 1552 г.), в което напоследък беше потърсено Кириловото Похвално слово за Климент Римски[12]; Канона за Климент Римски (познат досега по български ръкопис от XIII в. и в гръцки преписи от XII и XVI в.), в който според някои учени „Кириловият химн за Климент Римски . . . е съхранен (изцяло или отчасти)"[13] от неговия автор Климент Охридски[14].

По какъв начин трябва да бъде решен въпросът с включването в изданието на многобройните оригинални славянски творби, за които няма преки указания в изворите, че са дело на Кирил и Методий, но които са познати от славянската ръкописна традиция (понякога дори с техните имена) и са приписвани на славянските първоучители с по-голяма или по-малка вероятност в резултат на анализ на съдържанието и езиковите им белези? Имам предвид произведения като Прогласа към евангелието, Написание за правата вяра, азбучните акростихове „Аз есмь всему миру свет" и „Химн на света Троица", текста в т. нар. Македонски кирилски лист, многобройните притчи, носещи името на Кирил в славянските и латинските средновековни ръкописи, Азбучната молитва, словото „О похвале Богородице Кирилла Философа"[15], Канона за Димитър Солунски, Анонимната хомилия от Клоцовия сборник и др.

По отношение на Кирило-Методиевите преводи главните трудности при определяне обхвата на материала, който ще се включи в пълното издание на съчиненията

---

[10] Изрично това подчертава напр. Б. Флоря, що се отнася до полемиката с триезичниците във Венеция (Сказания о начале славянской письменности. М., 1981, с. 135). Вж. също Петканова, Д. Цит. съч., 99—104.

[11] Вж. напр. Vavřínek, V. Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje. Praha, 1963 (Rozpravy ČSAV, 73, fasc. 7). Много близо до това становище, що се отнася до диспута с патриарх Йоан VII, стои също Б. Н. Флоря (Сказания . . . . с. 111).

[12] Бегунов, Ю. К. „Слово похвальное Клименту Римскому" — предполагаемо съчинение на Константин-Кирил Философ. — Език и литература, 27, 1972, № 2, 83—88.

[13] Още Е. Георгиев и Р. Якобсон обърнаха внимание върху възможността някои песнопения от Кириловия химн да са запазени в службата на св. Климент и цар Петър (вж. Георгиев, Е. Кирил и Методий . . . , 86—87; Jakobson, R. Стихотворные цитаты . . . , 117—118); Ангелов, Б. Кириловият химн в чест на Климент Римски. — В: Константин-Кирил Философ. С., 1971, с. 259.

[14] Ангелов, Б. Ст. Няколко наблюдения върху книжовното дело на Климент Охридски. — В: Климент Охридски. Сборник статии по случай 1050 години от смъртта му. С., 1966, 81—90.

[15] Това произведение беше въведено в научно обръщение съвсем наскоро от А. Турилов (вж. Турилов, А. К истории великоморавского наследия в литературах южных и восточных славян (Слово „О похвале Богородице Кирилла Философа" в рукописной традиции XV—XVII вв.). — В: Великая Моравия и ее историческое и культурное значение. М., 1985, 253—269.

им, се отнасят преди всичко до отъждествяването на посочените в изворите преводи на двамата братя със съхранените до наши дни във византийската и славянската средновековна книжнина често в огромен брой преписи типове библейски, богослужебни, юридически, литературни и граматически творби. Особено сложно е идентифицирането на богослужебните книги: и досега няма никаква яснота по въпроса за отношението на Кирило-Методиевите преводи към три основни богослужебни книги, широко разпространени в славянската ръкописна традиция — Требника, Служебника и Часослова; указанията на изворите са противоречиви — в Пространното Методиево житие се твърди, че приживе на Кирил са преведени само „избрани църковни служби", в Пространното Кирилово житие се заявява, че наскоро след пристигането в Моравия е бил преведен „целият църковен чин", а в Италианската легенда четем, че Кирил и Методий са оставили в Моравия „всички писания, необходими за църковното богослужение" (scripta ibi reliquerunt omnia, quae ad ecclesiae ministerium necessaria videbantur); изследванията в това отношение са крайно недостатъчни и незадоволителни и съдържат значителни разногласия.

Редица неясноти съществуват също по отношение отъждествяването на останалите преводи на Кирил и Методий. Добре известно е например, че категоричното твърдение на Пространното Методиево житие, на Похвалното слово за Кирил и Методий, на Йоан Екзарх и на Проложното житие на Кирил и Методий за извършен от Методий в края на живота му пълен превод на Библията не намира подкрепа в славянската ръкописна традиция — до днес не е намерен нито един цялостен славянски препис на Библията, за който да може да се смята, че отразява Методиевия превод. В същото време обаче са запазени значителен брой преписи на групи старозаветни книги и на отделни книги[16] и огромен брой ръкописи на новозаветните книги, за част от които са вече издирени убедителни доказателства, че представят Методиевия библейски превод[17]. Недвусмисленото твърдение на автора на Методиевото житие, че славянският първоучител е превел Номоканона, обикновено се свързва със запазените в руската книжнина преписи на Синагогата на константинополския патриарх Йоан Схоластик (565—577) в 50 титула[18], обаче в науката е доста широко раз-

---

[16] Вж. напр. непълния и неточен списък на славянските преписи на библейските книги, възникнали до 1600 г., подготвен и подложен на типологически анализ от Р. Матиесен (M a t h i e s e n, R. Handlist of Manuscripts Containing Church Slavonic Translations from the Old Testament. — Полата книгописьнаІа, 7, 1983, 3—48; M a t h i e s e n, R. The Typology of Cyrillic Manuscripts (East Slavic vs. South Slavic Old Testament Manuscripts. — In: American Contributions to the Ninth international Congress of Slavists. Kiev, september 1983. Vol. I. Linguistics. Columbus, 1983, 193—202), както и непосочените от него преписи от XV и XVI в., използвани от А. Алексеев (А л е к с е е в, А. А. К определению объема литературного наследия Мефодия. — Труды Отдела древнерусской литературы, 37, 1983, 231—234), и неизвестните нему преписи от XV в., включени в списъка на А. Турилов (Т у р и л о в, А. Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР. М., 1986, с. 75, 87—88, 185—187, 236—238). Още Евсеев, Е в с е е в, И. Е. Рукописное предание славянской Библии. СПб., 1911, с. 6) отбеляза, че съществуват 4145 славянски преписа на старозаветни текстове от XI до XVII в.

[17] Напълно излишно е тук да се сочи литература относно преводите на новозаветните книги. Що се отнася до старозаветните книги, вж. подробния обзор и библиографията на А. Алексеев (А л е к с е е в, А. А. Принципы историко-филологического изучения литературного наследия Кирилла и Мефодия. — Советское славяноведение, 1984, № 2, 99—104; А л е к с е е в, А. А. Александр Васильевич Горский. — Palaeobulgarica, 3, 1979, № 4, 34—41), както и посочените от Р. Матиесен изследвания. По този въпрос напоследък вж. също наблюденията на А. Алексеев (А л е к с е е в, А. А. К определению . . . , 229—255; А л е к с е е в, А. А. Принципы . . . ; А л е к с е е в, А. А. Переводческое наследие Кирилла и Мефодия и его исторические судьбы (Песнь песней в древней славянской письменности). Автореферат. Л., 1984. 28 с.; А л е к с е е в, А. А. Цитаты из Песни песней в славянской письменности (Цитаты и текстология). — Старобългарска литература, 18, 1985, 74—92) и на Св. Николова (Н и к о л о в а, Св. Някои текстологически проблеми в панегиричното творчество на Климент Охридски (по материали от „Похвално слово за пророк Илия"). — Кирило-Методиевски студии, 1, 1984, 112—118).

[18] Последното обобщително изследване по въпроса вж. у Щ а п о в, Я. Н. „Номоканон" Мефодия в Великой Моравии и на Руси. — В: Великая Моравия и ее историческое и культурное значение. М., 1985, 238—253.

пространено и мнението, което свързва със славянските първоучители и един друг юридически паметник, основан върху текста на XVII титул от византийската Еклога (VIII в.) и запазен в руски преписи — Законь соудный людьмъ[19]. Днес няма общоприето мнение по въпроса за идентифицирането на превода на „отеческите книги", посочени в глава XV на Пространното Методиево житие, не е ясно какво представлява споменатият в глава XVIII на Пространното Кирилово житие и в Успение Кирилово превод на „осемте части на граматиката" от еврейски на гръцки език, който според някои учени е запазен в славянски превод в разпространеното в руски ръкописи от XIV—XV в. насам съчинение „За осемте части на речта"[20].

При решаването на поставените дотук въпроси, свързани с определянето на обема на материала, който трябва да се включи в пълното издание на съчиненията на Кирил и Методий, очевидно не винаги може да се достигне до категоричен и еднозначен отговор. Струва ми се обаче, че има няколко основни принципа, придържането към които при съставянето на това издание би било най-уместно при сегашното състояние на изследванията.

Що се отнася до произведенията, изрично посочени в изворите, това е принципът в изданието да не се включват творби, непознати в славянската ръкописна традиция като самостоятелни съчинения, а известни единствено от текста, цитиран в изворите. Това се отнася например до молитвите на Константин-Кирил и до полемичните му съчинения. По този начин ще бъде избягната възможността да се представят за дело на славянските първоучители текстове, които не са излезли изпод тяхното перо, а само се основават в по-голяма или в по-малка степен на оригиналите. В случая не бива да се забравя и обстоятелството, че подобни текстове са неразделна част от творбите, в които са включени, и тяхното предаване е подчинено на общия замисъл на автора, а това предполага неограничени възможности за промени в използуваните съчинения, но не на целта да се възпроизведе съответното произведение, с каквато цел се правят самостоятелните преписи и която поначало носи в себе си стремеж за ограничаване на измененията в текста.

От този принцип произтича и изискването в изданието да се включат всички съхранени в славянската ръкописна традиция творби на славянските първоучители независимо от това, че обликът, в който са достигнали до нас, не винаги съответства на данните от изворите. Това се отнася например до Кириловите съчинения, посветени на Климент Римски, и до преводните на библейските книги. Нямаме никакви основания да пренебрегваме Херсонската легенда, Осмокнижието, Книгите Царства, Книгата Естир, Псалтира, Книгата на Йов, Песен на песните, Книгата Премъдрост на Исус, син Сирахов, пророческите книги, новозаветните книги. Разбира се, дали в изданието ще бъдат включени и другите произведения, свързвани от учените с творбите на Кирил за Климент Римски, точният състав на библейските книги, които ще бъдат публикувани, както и цялостното съдържание на изданието, що се касае до този тип съчинения, всички тези въпроси трябва да се решат в зависимост от решението на проблема за атрибуцията при всеки конкретен случай.

Творбите, неспоменати в изворите като принадлежащи на двамата братя, но свързвани с тях в науката, би трябвало да бъдат представени колкото се може по-широко в изданието. Този принцип на подбор се налага както поради големите различия в мненията на изследователите по отношение на атрибуцията на тези произведения, така и от необходимостта да бъдат най-после събрани заедно, което ще улесни много тяхното сравнително проучване и в крайна сметка ще подпомогне окончателното изясняване на въпроса за авторството им. Естествено това не може да означава,

---

[19] За него вж. обобщение у А н д р е е в, М. Законъ соудный людьмъ. — В: Кирило-Методиевска енциклопедия. 1. С., 1985, 711—717.

[20] История на българската литература. 1. Старобългарска литература. С., 1962, 64—65; Г е о р г и е в, Е. Кирил и Методий . . . , 68—75.

че в изданието трябва да се включат съчинения, за които с много голяма степен на вероятност вече е установено, че не принадлежат към литературното наследство на славянските първоучители, като например латинските и славянските притчи, преписвани от ръкописната традиция на Кирил, Азбучната молитва, словото „О похвале Богородице Кирилла Философа".

Вторият проблем, който трябва да бъде разрешен преди започването на конкретната работа по подготовката на изданието на съчиненията на Кирил и Методий — проблемът за избора на типа издание, — поставя учените пред не по-малки трудности. Несъмнено, ако изхождаме от постиженията на съвременната текстология и днешното състояние на едиционната практика по отношение на средновековните текстове, *бихме казали*, че е нужно да се подготви критическо издание на оригиналните творби и преводите на славянските първоучители. Струва ми се обаче, че на настоящия *етап* от развитието на кирилометодиевистиката подобно издание е неосъществимо както поради липсата на безспорни резултати от текстологическите изследвания, така и поради невъзможността посредством прилаганите досега методи да се проучи цялостно ръкописната *традиция на издаваните съчинения, особено на преводите*. Днес е възможно да се подготви само едно предварително пълно научно издание на творчеството на *Кирил и Методий. Това не означава, че трябва да се осъществи фото*типно или дипломатическо издание на случайни преписи, разночетенията да се извличат от *случайно подбрани* текстове, да не се прилагат единни издателски принципи, изданието да не се основава на проучване на ръкописната традиция. Имам предвид необходимостта изданието да съчетава на равноправни начала цялостно текстологическо изследване, в което да се обобщят и изложат всички становища, с публикация на творбите, която неизбежно ще отразява до голяма степен гледната точка на съответния издател. Ще дам само един пример, за да илюстрирам нереалността на изискването днес да се подготви критическо издание на оригиналното и преводното творчество на славянските първоучители и потребността от издание, съчетано с изследване — положението с резултатите от текстологическите изследвания на най-добре и най-подробно проучения досега Кирило-Методиев превод — превода на *краткото Изборно* евангелие. Няма да говоря тук за липсата на пълно проучване на ръкописната традиция и на историята на текста на славянския превод на краткото Изборно евангелие и неосъществимостта на подобно проучване в наши дни, нито за липсата на общоприети сигурни критерии за определяне принадлежността на даден превод към Кирило-Методиевото наследство. Ще посоча само разноезичието при разрешаването на въпроса за най-близкия до Кирило-Методиевия превод достигнал до нас текст, въпрос, от чийто отговор зависи изборът на основния текст за изданието. Днес съществуват три солидно аргументирани мнения по този проблем: първо, най-близо до Кирило-Методиевия превод стоят Асеманиевото евангелие и сродните с него ръкописи[21]; второ, първоначалната Кирило-Методиева традиция е отразена често в Савината книга[22]; трето, *не ни е познат досега препис*, за който може да се смята, че отразява Кирило-Методиевски превод, за този *превоо ще се получи* представа от един „среден", типичен препис, който в най голяма степен е запазил апракосните чествения и който може да бъде намерен чрез статистически изследвания на славян-

[21] Тази гледна точка е обоснована в многобройните трудове на Й. Вайс. Напоследък нови аргументи в нейна подкрепа изложи, Л. Жуковска (Жуковская, Л. П. Текстология и язык древнейших славянских памятников. М., 1976).

[22] Това становище води началото си от изследванията на К. Хралек (Horálek Vyznam Saviny knígy pro rekonstrukci stsl. prekladu evangelia. — Vestnik kralevské české společnosti. nauk, třida filosoficko-historicko-filologická, 3, 1946. Praha, 1948, 1 — 128; Horálek, K. Evangeliare a ctveroevangelia. Praha, 1954) и се подкрепя от Л. Мошински (Moszyński, L. Staro-cerkiewno-slowiański aprakos — Studia z filologii polskiej i slowianskiej, 2, 1957, 373—395), Х. Лънт (Lunt, H. On the Old Church Slavonic Codex Assemanianius. — Македонски јазик, 32—33, 1981—1982, 405—416) и И. Добрев (Добрев, Ив. Кои старобългарски текстове са най-близо до Кирило-Методиевия евангелски превод. — Старобългарска литература. 14, 1983, 3—9).

ските преписи на Евангелието от XI—XV в.[23] Очевидно с, че при това положение изданието на съчиненията на Кирил и Методий не може да предложи на изследователите критически текст на Кирило-Методиевия превод, нито да отрази при избора на основен текст и трите становища. Единственото възможно решение е публикацията да се опре на едно от схващанията, като същевременно в обширна изследователска част се изложат подробно доказателствата, въз основа на които са оформени всички съществуващи гледища, и се аргументира позицията на издателя.

Като се има предвид всичко казано дотук, как би могло да изглежда конкретно пълното издание на съчиненията на Кирил и Методий? Безспорно то би трябвало да бъде многотомно издание. Най-добре ще бъде подредбата на материала да следва, доколкото е възможно, хронологията на появата на съчиненията, разделени в две групи — оригинални творби и преводи. При това в началото на изданието е необходимо да има подробен обзор на съвременното състояние на научната мисъл по въпроса за обема на книжовното творчество на славянските първоучители. Разпределението на произведенията по томове трябва да се извърши в зависимост от размера на текста им и от големината на изследователската част — така понякога в един том ще могат да се включат няколко творби (това се отнася главно до оригиналните съчинения), а в други случаи на едно съчинение ще бъде посветен отделен том или дори няколко тома (предимно на преводите).

Естествено желателно е изданието да се подготви според единни основни принципи — да има единна структура за представянето на отделните творби, еднакъв състав на съдържанието на изследователската част, текстовете да се предават според единни принципи. Структурата, според която ще се представя всяко произведение, трябва да бъде оформена от няколко раздела. На първо място следва да се постави изследователската част, която в зависимост от характера на материала може да достигне или дори да превиши по обем обема на всички останали раздели. В нея ще намерят място проблемите на авторството, времето и мястото на възникване на анализираното съчинение, анализ на ръкописната традиция, състоящ се, от една страна, от синтез на цялостния път на досегашните проучвания и, от друга — от собствените резултати от научната работа на издателя и обосновка на приетите от него решения във връзка с публикацията на текста. След нея, разбира се, ще следва публикацията на творбата, която ще обхваща основния текст, най-близък сред запазените до днес до Кирило-Методиевия оригинал и разночетенията по преписите, принадлежащи към същата редакция. На трето място идва разделът, посветен на текстологическия коментар към основния текст и разночетенията; на четвърто място — реално-историческият коментар, който очевидно не е необходим при преводите. Ще бъде полезно накрая да се отпечатат факсимилета от използваните преписи, различни видове показалци (напр. именни, на ръкописните източници) и речници-индекси.

Така подготвеното фундаментално издание на съчиненията на Кирил и Методий безспорно ще бъде съществен научен принос. От една страна, то ще улесни извънредно много сравнителното проучване на оригиналните творби и преводите на славянските просветители и ще даде богат материал за най-разнообразни езиковедски, литературоведски, текстологически, исторически, философски и други изследвания, а от друга, ще бъде неоценима възможност да се открият по-определено перспективите за по-нататъшна работа върху Кирило-Методиевото творчество, ще насочи към откриването на нови плодотворни методи. Да се надяваме, че това издание ще бъде осъществено в наши дни от авторитетен международен колектив и ще бъде публикувано в България — един от най-значителните центрове на кирилометодиевистиката днес.

---

[23] Алексеев, А. А. Проект текстологического исследования кирилло-мефодиевского перевода Евангелия. — Советское славяноведение, 1985, № 1, 82—94.